

№4
2024

ÓZBEKSTAN MÁMLEKETLIK KONSERVATORIYASÍ
NÓKIS FILIALÍ

MUSIQA VA SAN'AT AXBOROTNOMASI | ВЕСТНИК МУЗЫКИ И ИСКУССТВА | BULLETIN OF MUSIC AND ART

MUZÍKA HÁM KÓRKEM ÓNER XABARSHÍSÍ

ILIMIY - METODIKALÍQ JURNAL

**ÓZBEKSTAN RESPUBLIKASÍ JOQARÍ
BILIMLENDIRIW, ILIM HÁM INNOVACIYALAR
MINISTRILIGI
ÓZBEKSTAN RESPUBLIKASÍ MÁDENIYAT
MINISTRILIGI
ÓZBEKSTAN MÁMLEKETLIK KONSERVATORIYASÍ
NÓKIS FILIALÍ**

MUZÍKA HÁM KÓRKEM ÓNER XABARSHÍSÍ
Ilimiy-metodikaliq jurnal

MUSIQA VA SAN'AT AXBOROTNOMASI
Ilmiy-uslubiy jurnal

ВЕСТНИК МУЗЫКИ И ИСКУССТВА
Научно-методический журнал

BULLETIN OF MUSIC AND ART
Scientific-methodical journal

№ 4/2024

SHÓLKEMLESTIRIWSHI:

Ózbekstan mámleketlik konservatoriyası Nókis filiali

Bas redaktor: – Allanbaev Rudakiy, professor

Juwaplı xatker: – Kamalova Difuza, *filologiya ilimleri boyınsha filosofiya doktori, docent.*

REDKOLLEGIYA AĞZALARI:

OZODBEK NAZARBEKOV – Ózbekstan Respublikası Mádeniyat ministri, professor;

AZIZBEK TURDIEV – Ózbekstan Respublikası Oliy Majlis Senatının jaslar, mádeniyat hám sport máseleleri komiteti baslıǵı orınbasarı, filologiya ilimleri boyınsha filosofiya doktori (PhD);

BEGIS TEMIRBAEV – Qaraqalpaqstan Respublikası Mádeniyat ministri, docent;

KAMOLIDDIN URINBAYEV – Ózbekstan mámleketlik konservatoriyası rektori, docent;

OMONILLA RIZAEV – kórkem ónertanıw ilimleriniń kandidati, professor;

HIKMAT RAJABOV – professor;

ORAZALI TOSHMATOV – professor;

BAXT AZIMOV – pedagogika ilimleri kandidati, docent,

MUHABBAT TOLAXOJAEVA – kórkem ónertanıw ilimleriniń doktori, professor;

MARFUA XAMIDOVA - kórkem ónertanıw ilimleriniń doktori, professor;

BOLTABOY SHODIYEV - kórkem ónertanıw ilimleriniń doktori;

OZODA TOSHMATOVA - kórkem ónertanıw ilimleriniń doktori, professor;

SAYYORA ĞAFUROVA – professor;

OYDIN ABDULLAEVA – professor;

IRODA MIRTALIPOVA – kórkem ónertanıw ilimleri boyınsha filosofiya doktori (PhD);

PARAXAT MAMUTOV – kórkem ónertanıw ilimleri boyınsha filosofiya doktori (PhD);

QURBANBAY JARIMBETOV – filologiya ilimleriniń doktori, professor;

ALIMA BERDIMURATOVA – filosofiya ilimleriniń doktori, professor;

ZIYADA BEKBERGENOVA – filologiya ilimleriniń doktori (DSc), professor;

ALIMA PIRNIYAZOVA – filologiya ilimleriniń doktori (DSc);

YUSUPOV QONÍSBAY – pedagogika ilimleriniń doktori (DSc), professor;

UTEBAEV TAJIBAY - pedagogika ilimleriniń doktori (DSc), professor;

SEYTKASIMOV DAULETNAZAR - pedagogika ilimleriniń doktori (DSc);

ARTÍQBAY EREJEPOV – pedagogika ilimleri boyınsha filosofiya doktori (PhD), docent;

JAÑABAY MARZIYAEV – filologiya ilimleri boyınsha filosofiya doktori (PhD), docent;

Jurnal qaraqalpaq, ózbek, rus hám ingliz tillerinde jılına 2 márte basıladı. Jurnal Ózbekstan Respublikası Prezidenti Administraciyası janındaǵı Málimleme hám ǵalaba kommunikaciýalar agentligi tárepinen mámleketlik dizimnen ótkerilgen. №047569 4-oktyabr, 2022-jıl.

Ózbekstan Respublikası Joqarı Attestaciya Komissiyasınıń 2024-jıl 30-iyuldaǵı 358-sanlı qararı tiykarında jurnal 17.00.00-Kórkem ónertanıw ilimleri jónelisi boyınsha dissertaciya nátiyjelerin baspadan shıǵarıw ushın arnalǵan jetekshi ilimiy jurnallar qatarına kiritilgen.

Redaksiya mánzili: Ózbekstan mámleketlik konservatoriyası Nókis filiali Turan oypatı 29-jay.

E-mail: ozdknf@edu.uz, UZDK_Nukus@exat. Tel:551020540 Veb-sayt: <https://science.uzdknf.uz/>

ISSN-2181-4112

KÓRKEM ÓNER

MUZÍKALÍ SHÍĠARMALARDÍŇ QARAQALPAQ TEATRÍŇDA TUTQAN ORNÍ

Allanbaev R.O.

Ózbekstan mámleketlik konservatoriyası Nókis filiali

Annotaciya: Bul maqalada qaraqalpaq kórkem ónerinde muzikalı shıǵarmalardıń teatrlarda tutqan ornı hám áhmiyeti haqqında keń túrde sóz etiledi. Sonıń menen birgelikte, teatrlardıń qaliplesiwi hám ondaǵı dáslepki muzikalı shıǵarmalardıń dóretiliwi hám rawajlanıw basqıshları haqqında maǵlıwmatlar keń jarıtılıp berilgen. Muzikalı shıǵarmalar muzıka hám sóz ónerine tiykarlangan saxna shıǵarması bolıp, onda atqarıwshınıń aktyorlıq sheberligi kózge taslanadı. Izertlew barısında qaraqalpaq muzikalı shıǵarmaları boyınsha ádebiyatlar úyrenilip, muzikalı shıǵarmalardıń jaratılıwı olardıń saxnalastırılıwı haqqında maǵlıwmatlar berildi.

Gilt sózler: kórkem óner, teatr, háwesker, “Tań nurı” truppası, rejissyor, drama, sheberlik, pyesa, ariya, dramaturg, shıǵarma.

Аннотация: В данной статье подробно раскрывается роль и значение театрально-музыкальных произведений в каракалпакском искусстве. При этом широко анализировались сведения о совершенствовании театров и исполняемых в них музыкальных произведений. Мюзиклы – сценические произведения, основанные на музыкально-речевом искусстве, отражающие актерское мастерство исполнителя. В ходе исследования была изучена литература по музыкальным произведениям, дана информация о создании и постановке музыкальных произведений.

Ключевые слова: искусство, театр, самодеятельность, труппа «Тан Нури», режиссёр, драматургия, мастерство, пьеса, ария, драматург, произведение.

Abstract: This article reveals in detail the role and significance of theatrical and musical works in Karakalpak art. At the same time, information about the improvement of theaters and the musical works performed in them was widely analyzed. Musicals are stage works based on the art of music and speech, reflecting the acting skills of the performer. During the study, literature on musical works was studied and information was provided on the creation and staging of musical works.

Key words: art, theater, amateur performances, “Tan Nuri” troupe, director, dramaturgy, skill, play, aria, playwright, work.

Kirisiw: Ózbekstan Respublikası Prezidenti Shavkat Mirziyoyevtiń 26-may 2020-jıldıǵı PF-6000-sanlı “Mádeniyat hám kórkem óner salasınıń jámiyet turmısındaǵı ornı hám tásirin jáne de asırıw ilajları haqqında”ǵı Qararı Mádeniyat hám kórkem óner tarawı wákilleri tárepinen qızǵın kútip alındı. Bul qarar teatr kórkem óneriniń de hár tárepleme rawajlanıwı ushın túrtki boldı dep ayta alamız.

Tárbiya hám mánawiyat oshaǵı bolǵan – teatr hárbir insańǵa turmıs sabaqların úyretetuǵın janlı qural bolıp esatlanadı. Teatrdan mádeniy demalıw ushın ǵana emes, onda kórsetilip atırǵan spektakllardı tamasha etip, insan jámiyette júz berip atırǵan waqıyalardı, keshirmelerdi tolıq ańlawı múmkin. Usı orında teatrlarda saxnalastırılıp atırǵan muzıkalı shıǵarmalar da úlken áhmiyetke iye. Sebebi muzıkalı shıǵarmanıń insańǵa saz hám sóz arqalı tásir etiw múmkinshiligi joqarı bolıp esaplanadı.

Tiykargı bólim: Qaraqalpaqstanda mádeniy-aǵartıwshılıq mákemeleri, yaǵnıy teatrdıń dáslepki tiykarları 1920-jıllardan baslap, hártúrli atama menen túrli aymaqlıq punktlerde payda bola baslaǵan. Onıń tariyxı menen jaqınnan tanısatuǵın bolsaq, olarǵa sol dáwirdiń sociallıq-siyasıy kózqarasınan kelip shıǵıp atamalar berilgen hám sovetlik ideologiyası boyınsha xalıq arasında úgit-násiyat jumısların alıp barıw wazıypası tapsırılǵan. Bul mádeniy-aǵartıwshılıq mákemeleri sol jıllarda “Qızıl oy”, “Qızıl otaw”, “Qızıl arba”, “Qızıl kárwan”, “Qızıl múyesh”, “Qızıl kater” sıyaqlı atamalar menen atalǵan [1; 302].

Olar jergilikli hám kóshpeli (gastrol) tárizde iskerlik alıp barǵan. Bul mádeniy-aǵartıwshılıq mákemeleriniń janında kishkene kitapxana hám háweskerler dógerekleri bolǵan.

Qaraqalpaq teatr kórkem óneriniń birinshi professional rejissyorı Tóresh Allanazarovtıń maǵlıwmatlarına qaraǵanda: mádeniy-aǵartıwshılıq mákemelerinde úgit-násiyat jumısların shólkemlestiriwshi hám basqarıwshi arnawlı atamalar bolǵan. Mine sol atamalar “agit-krujok”, “háweskerlik dógeregi” rejissyorlıqtıń wazıypaların atqarǵan. Biraq olar “rejissyor” dep atalmaǵan.

“Teatr”, “teatr truppası”- degen atamalar qaraqalpaq xalıq arasında 1920-jıldıń ortalarınan baslap tarqala baslaǵan. Keskin qarama-qarsılıqlar dawam etip atırǵan 20-jıllarda Qaraqalpaqstan avtonom respublikası mádeniyatı tariyxında umıtilmas waqıya júz berdi. Yaǵnıy, qaraqalpaq jámaátshiligi 1920-jıllardıń ekinshi yarımınan baslap, óziniń “Tań nuri” atlı eń birinshi milliy teatr truppasını qalıplestirdi. Bul “Tań nuri” truppasınıń dáslepki shólkemlestiriwshisi teatr azamatı, Tórtkúl qalasındaǵı muǵallimler tayarlaw texnikumınıń oqıtıwshısı Zarip Fatixovich Qosimov boldı. 1926-jılı shólkemlestirilgen “Tań nuri” truppasında 1930-jılǵa shekem rejissyor degen arnawlı kásip iyesi joq edi. Biraq bul wazıypanı joqarıda aytıp ótkenimizdey, háweskerler dógereginiń basshıları, dramaturglar,

jetekshi artistler atqarip kelgen. Mısalı, sol jılları Qasım Áwezov, Seyfulgabit Majitov, Abdiraman Óteпов, Asan Begimov, Jolmırza Aymurzaevlar rejıssyorlıq qılğan. Sonday-aq, óz dáwiriniń tanıqlı aktyorı Baynıyaz Seytov ta, belgili baqsı Aytjan Yusupov ta “Tań nurı” teatr truppasında rejıssyorlıq jumısların atqarıp kelgen [1; 303].

Qaraqalpaq teatrınıń qalıplesiw procesinde muzıkalı drama dóretpeleri da payda boldı hám rawajlandı. Teatrda birinshi bolıp A.Utepov spektakldıń emotsional tásir kúshin asırıw maqsetinde dramatik dóretpelerdi saxnalastırıw procesinde xalıqtıń bay muzıka miyraslarına shaqırıq etdi. Ózi jazğan “Teńin tapqan qız” shıǵarmasın xalıq muzıkasınan paydalanǵan halda saxnalastırdı. Bul spektakl qaraqalpaq teatrında muzıkalı spektakllardı jaratıwdaǵı dáslepki qádem boldı. Ğulom Zafariydıń “Halima”, “Layli hám Májnun”, Komil Yashin hám M.Muhammedovlardıń “Gulsara”, M.Daribaevniń “Kóklen batır” sıyaqlı dóretpeleri teatrda sap muzıkalı dramalardıń rawajlanıwına xızmet etdi.

Urıs jıllarında teatr jámaáti muzıkalı dóretpelerdi saxnalastırıwǵa jáne de keń itibar qaratdı. N. Davqaraevtıń “Alpamıs”, S. Abdulla hám T. Jalilovtıń “Tohir hám Zuhra”, Xurshidtıń “Farhod hám Shıyrın”, Hamzanıń “Maysaranıń hiylesi”, U.Gajibekovtıń “Arshın mal alan” dóretpeleri saxnalastırıldı. Saxnalastırılǵan muzıkalı dramalarda watan súyispenshilik, batırlıq, jeńiske isenim temaları jetekshilik etdi.[5;14,15].

1926-jılı Qaraqalpaqstanda dáslepki “Tań nurı” atlı professional teatr truppası dúzildi. Bul teatr milliy dramaturgiyanıń qalıplesiwi, rawajlanıwı, aktyorlıq hám rejıssyorlıq mektepleriniń jaratılıwına xızmet etdi. Qaraqalpaq okrug teatrınıń tiykarı hám dáslepki aktyorları Tórtkól awıl xojalıǵı texnikumınıń háwesker oqıtıwshılarınınan ibarat boldı. “Tań nurı” teatrınıń (házirgi Berdaq atındaǵı Qaraqalpaq mámleket akademiyalıq muzıkalı teatri) birinshi perdesi 1926-jıldıń 8-noyabrinde Qasım Avezovniń “Tilek jolında” atlı tórt kórinisli tariyxıy dramasi menen ashıldı. Ámiwdárya háweskerler teatr toparları tiykarında biriktiriw dóretiwshilik quramın jas uqıplar menen toltırǵan Qaraqalpaq okrug teatri qalıplesiw hám rawajlanıw proceslerinde háweskerlik teatrınan professional dóretiwshilik topar dárejesine kóterilip, kishi úgit dóretpelerinen ideologik jetik, kórkem jazba dramaturgiyaǵa tiykarlanǵan spektakllardı jarata alıw múmkinshiligine iye boldı. Qaraqalpaq teatr jámaáti urıs jıllarına shekem tema hám janr tárepinen hár qıylı, bir-birinen parq ózgeshe xarakterli aktyorlar truppasiga iye boldı. Teatr jámaáti paytaxt teatr kórkem óneriniń eń jaqsı dástúrlerinen izbe-izlik menen ózlestirgen halda túrli tema hám janrlardaǵı dóretpelerdi saxnalastırdı. Ekinshi jáhán urısınıń baslanıwı teatr repertuarını ózgartirip jiberdi. Watan súyispenshilik, xalıq qaharmanlıǵı teması jetekshi orınǵa shıqtı. N. Davqarayevtıń “Alpamıs”, M. Daribaevtıń “Kóklen batır”, “Biz jeńis

etemiz”, A. Shamuratov hám J. Aymurzayevlarnıń “Aral qızı”, S. Abdulla hám Chustiynıń “Jábirleniwshi Umarov”, J. Aymurzayevtıń “Leytenat Elmuratov”, K. Yashinnıń “Oftobxon” sıyaqlı dóretpeler saxnalastırıldı. Sonıń menen birge, “Layli hám Májnun” (Quyash), “Gulsara” (K. Yashin) hám basqa spektakllar da repertuarda saqlanıp qaldı. Bul dáwirde orıs teatrınıń Qaraqalpaqstanǵa evakuatsiya etiliwi, uqıplı orıs aktyorları tájiriybeleriniń bul toparǵa sińiwine mákán házirledi. Usınıń menen birge, orıs teatri tájiriybesi usı teatr iskerliginde de turaqlı tárizde qollanıla baslandı. Payda bolǵan dóretiwshilik sheriklik sebepli teatr repertuaridan jańadan-jańa dóretpeler orın iyelewi menen birge, spektakllardıń suwretleytuǵın sheshimine saldamlı itibar qaratıldı. Jaratılıp atırǵan spektakllardıń tek ǵana sanı, bálki úlesi de asdı. Qaraqalpaq teatri qısqa waqıt ishinde rejissyura hám aktyor atqarıwshılıǵında óz usılına iye bolǵanlıǵın tastıyıqladı.

Teatrlarda saxnalastırılǵan spektakllar insanlardıń dúnyaǵa kóz qarasın keńeytiwde, olardı watanǵa sadıqlıq, ruwxıy bárkámal hám hár tárepleme jetik insan etip tárbiyalawda zárúrli áhmiyetke iye boldı. Qaraqalpaqteatrlarınıń dáslepki jıllarında arttırılǵan dóretiwshilik tájiriybeleri teatrınıń keyingi rawajlanıwında tiykarǵı faktorlardan boldı. [5;12,13].

Qaraqalpaqstan ASSR Xalıq Komissarlar Sovetiniń 1934-jılı 21-noyabrdegi “Qaraqalpaqstan mámleketlik teatrınıń qurılısın qayta qarap shıǵıw hám tastıyıqlaw haqqında”ǵı qararı tiykarında Qaraqalpaq mámleket teatri shólkemlestirildi [3; 20]. Qaraqalpaq mámleketlik teatri dúziliwinde “Tań nırı” truppası direktorı, rejissyorı hám artisti Abdiraman Ótepovtıń dóretiwshilik hám shólkemlestiriwshilik miynetleriniń ornı júdá úlken. Keyin ala teatr tájiriybeli kadrlarǵa mútajlik seze basladı. Háweskerlik dóretiwshiliginen professional dárejege kóteriliw kerek edi. Aktyor, rejissyorlar menen birge kompozitor, muzıkantlar zárúr edi. Bul jıllarda tamashagóyler ushın radio, televidenie, kino rawajlanbaǵan dáwir bolǵanlıǵı sebepli, teatr spektaklları koncert hám teatr wazıypasın atqarıp kelgen.

Bul dáwirlerde qaraqalpaq xalıq hám klassik namaları “Bozataw”, “Shımbay”, “Gal-galay”, “Nedaǵ” qosıqları menen “Nar iydirgen”, “Nama bası”, “Qara jorǵa”, “Pahay”, “Arıwxan” namalarına salıp bir dawıslı xorlar, deklamaciya, házil sózli taqmaqlar ayılǵan. Jańa dáwir temasında jazılǵan “Tilek jolında”, “Teńin tapqan qız” muzıkalı dramalıq piessalarınıń teatr saxnasında payda bolıwı úlken jámiyetlik áhmiyetke iye boldı. Olar qaraqalpaq muzıka mádeniyatın rawajlandırıw basqışında úlken qubılıs bolıp, xalıqtıń ruwxıy talabın qandırıwda bahasız rol atqaradı.

Qaraqalpaq muzıkalı draması 1930-1940-jıllarda, awır tariyxıy shárayatta dúnyaǵa keldi. Bul janrǵa talap kóp bolǵanlıǵı sebepli muzıkalı dramalıq shıǵarmalar kóbeyip bardı. Biraq bul jónelis boyınsha tájiriybeli atqarıwshı kadrlar

jetispeytuğın edi. Sol waqıtları muzıkalı drama qaysı jóneliste bolıwı kerek, qanday usıllardan paydalanıw kerek degen birqansha sorawlar payda boldı. Biraq, házirgi kúndegi muzıkalı dramanın joqarı dárejede rawajlanğanlıǵı muzıkalı dramanın ótken ásirde bir jerde qatıp qalmağanlıǵının ayqın dáliyli esaplanadı.

Muzıkalı drama jónelisi tájiriye topla, ósip bardı, zamanagóy saxna atqarıwshılıǵının metodı hám principlerin ózlestirdi. Jıllar dawamında tájiriye topla, rejissura, máselelerin sheshiw jolların izledi. Janr evolyuciyasınıń hár bir tariyxıy dáwiri óz nátiyjesin berdi. Bul jóneliste simfonik orkestr hám saz ásbablarınan keń paydalanıldı. Ansambller, oyın saxnaları hám bezeklerge júdá úlken estetik wazıypa júkletildi. Bulardıń hámmesi tiykarǵı mazmundı ashıp beriwge xızmet etip, nátiyjede dramaturgiya menen muzıka óz-ara baylanıstı. Álbette, ol dáwirde joqarı dárejede shıǵarmalarda janr imkaniyatlarınan tolıq paydalanılmağan.

1930-jıllardıń ekinshi yarımınan baslap Buxara teatrınan, Tashkent teatrınan rejissyorlar kelip qaraqalpaq teatrında spektakller saxnalastırdı. Aktyorlarǵa sheberlik sabaqların ótti. Teatr qaptalınan rejissyor Q.Muxitdinov hám muzıkant T.Patullaevlardıń basshılıǵında jas aktyorlardıń qanıygeligin asırıw maqsetinde 6 aylıq kurs ashıldı. Milliy dramaturglar shıǵarmalarınan tısqarı, awdarma shıǵarmalardan ataqlı Azerbaijan kompozitorı U.Gadjibekovtıń “Arshin mal alan”, ózbek kompozitorı K.Yashenniń “Gúlsara”, G.Zafariydiń “Xalima”, Xurshidtiń “Láyli Májnun” muzıkalı dramalarınan saxnalastırılıwı, kórkem-ónerimizdiń gúlleniwine jáne de onıń qońsı mámleketler kórkem-óneri menen mádeniy baylanısın kúsheytti. Tuwısqan xalıqlardan alınǵan bul dáslepki piessalardıń prozalıq bólimi qaraqalpaq tiline awdarılıp, muzıka-poetikalıq tárepi azerbaijan hám ózbek tillerinde atqarılauı edi. Bul muzıkalı dramalar tamashagóylerde qızıǵıwshılıqtı payda etti [2; 319,320].

1937-jıllardan baslap Mámleketlik teatrdiń muzıkalıq tarawı birqansha jańalana basladı. Usı jılı muzıka mektebiniń ashılıwına baylanıslı Moskva konservatoriyasınıń pitkerip, mektepke direktor bolıp kelgen V.G. Shafrannikov hám basqa muzıkant-kompozitorlar jergilikli kadrlardı tárbiyalaw menen birgelikte teatr jumısınada aktiv qatnastı. V.G.Shafrannikov, B.D.Tumanyan, A.Kondorshtilovlar arnawlı ekspediciyalar shólkemlestirip, kóp ǵana namalar jazıp alıwǵa miyassar boldı. Usı jıynalǵan muzıkalıq materiallar tiykarında birqansha piessalarǵa muzıka jazıldı.

Mámleketimizde muzıkalıq dramalardıń jetekshi orınǵa shıǵıwı muzıkalıq saxnamızda kóp ǵana vokalistlerdiń, ayrıqsha talantqa iye artistlerdiń tez arada jetilisip shıǵıwına alıp keldi. Olardan saxnamızdıń búlbúli atangan A.Shamuratova, G.Shirazieva, rejissyorlıq uqıbı menen tanılǵan artist Yu.Mamutov, Yu.Sharipovlar payda boldı. Olardıń arasında A.Shamuratova jas waqtınan baslap-aq ayrıqsha

uqııbı menen kózge tústı. A.Shamuratovanıń dáslepki debyutı 1935-jılı 10-aprelde qoyılǵan S.Majitovtıń “Baǵdagúl” piessasındaǵı “Baǵdagúl” rolin atqarıwdan baslandı [3; 22].

XXI ásirde qaraqalpaq muzıkalı draması jedellik penen rawajlana basladı. 2008-jılı P.Tilegenovtıń “Vijdon” muzıkalı draması sol dáwirdegi bas rejissyor J.Sultabaev tárepinen qayta saxnalastırıldı. Piessa 70-80-jıllardaǵı waqıyalardı óz ishine alǵanı menen, kompozitorlar jaratqan ólmes muzıkaları menen tamashagóylerde qızıǵıwshılıq oyattı. Muzıkalı shıǵarmalarda tájiriybege iye kompozitorlar zamanagóy tamashagóylerdiń talabı barǵan sayın joqarılap atırǵanlıǵı, olardıń estetik talǵamına mas shıǵarmalar jaratıw kerekligin túsindi hám K.Raxmanovtıń “Laqqılar kasalxonada”, “Yor visoli” muzıkalı dramalarına jańa usılda muzıkalar jaratıldı.

Bunnan sońǵı jıllarda da teatr bas dirijyorı, kompozitor Q.Zaretdinov tárepinen 2016-jılı “Berdaq” muzıkalı draması (avtor Q.Matmuratov), “Edige” muzıkalı draması (avtor K.Raxmanov), 2017-jılı “Muxabbat shamoli” muzıkalı dramaları (avtor K.Raxmanov) xalıqqa inam etildi.

Muzıkalı drama janrına teatr mádeniyatınıń joqarı kórkemlik principiери sonday-aq, ádebiy sınıń haqıyqıy talabı boyınsha jantasatuǵın bolsaq, keyingi on jıllıq tájiriybe muzıkalı dramalıq teatr kórkem-óneriniń joqarı dárejede rawajlanǵanlıǵın kóremiz. Házirgi kúnde teatrda muzıkalı teatr rejissyorı bolmaǵanlıǵı sebepli ayırım shıǵarmalar muzıkalı drama janrında joqarı dárejege erise almay atır dep aytıw múmkin emes. Teatr jámaáti jaslar esabınan bekkemlenbekte. Álbette, ádebiy hám muzıkalıq mazmunı hám saxnalıq kóz qarası boyınsha barlıq muzıkalı dramalar teń emes. “Alpamıs”, “Ǵarip ashıq” “Vijdon” muzıkalı dramaları jańa kórinisleri menen qádirlı bolsa, “Edige” muzıkalı draması ápsanalıq batırılıq dástanı tiykarında hám “Muxabbat shamoli” muzıkalı dramasıda ózine tán qásiyetleri menen xalqımız arasında óz ornına iye.

Juwmaq: Juwmaqlap aytqanda, teatrdiń búgingi kórkemlik jaqtan kórinisi onıń keshegi kúni menen tıǵız baylanıslı. Házirgi kúnde teatrda muzıkalı shıǵarmalar jaratıw ushın simfonik orkestr, xor, xoreografiya hám tájiriybeli qániygeler jeterli. Bul bolsa biz dóretiwshi insanalardan haqıyqıy dóretiwshilik penen zamanagóy kózqaras tiykarında muzıkalı shıǵarmalar jaratıwdı talap etedi. Búgingi kúnde jaslarımız, oqıwshılar, joqarı oqıw orınları studentleriniń teatr kórkem ónerine bolǵan itibarı, qızıǵıwshılıqların asırıwımız kerek. Ertemiz keleshegi bolǵan jaslardı teatr tamashaları arqalı bilimlendiriwge tiyisli-tárbiyalıq túsiniqlerin, oyda sáwlelendiriw álemin bayıtıwımız múmkin boladı. Múmkinshiligi barınsha teatr kórkem óneriniń áhmiyeti haqqında jaslar, olardıń ata-analarına maǵlıwmat, túsiniqler berip úgit-násiyat jumısların alıp barıw kerek. Sebebi, perzentlerimiz teatr, saxna dóretpelerin janlı tamasha etiw arqalı ózlerine

ruwxıy azıq aladı. Teatrlarımızda saxnalastırılıp atırğan shıǵarmalardıń tiykarǵı maqseti de keleshek jaslardı ruwxıy barksamal, jetik insanlar etip, olardı watanga muhabbat ruwxında tárbiyalawdan ibarat bolıwı kerek.

Paydalanılǵan ádebiyatlar:

1. Elmira Ataniyazova. “QORAQALPOG‘ISTONDA TEATR SAN‘ATINING SHAKLLANISHI VA O‘ZIGA XOS XUSUSIYATLARI (“TONG NURI” TRUPPASINING TARIXIY TARAQQIYOT BOSQICHLARI MISOLIDA)” Oriental Art and Culture, vol. 3, no. 1, 2022, pp. 302-307.
2. Гаухар Рахманова, Базарбай Назарымбетов. “БЕРДАҚ НОМИДАГИ ҚОРАҚАЛПОҚ ДАВЛАТ МУСИҚАЛИ ТЕАТРИДА МУСИҚАЛИ АСАРЛАР САҲНАЛАШТИРИШ АҲАМИЯТИ” Oriental Art and Culture, vol. 2, no. 4, 2021, pp. 318-324.
3. Т.Адамбаева, ҚАРАҚАЛПАҚ СОВЕТ МУЗЫКАСЫНЫҢ ТАРИЙХЫНАН. НӨКИС-“ҚАРАҚАЛПАҚСТАН” 1985.
4. А.Жабборов, МУСИҚИЙ ДРАМА ВА КОМЕДТЯ ЖАНРЛАРИ ЎЗБЕКИСТОН КОМПОЗИТОРЛАРИНИНГ ИЖОДИЁТИДА. Тошкент-2000.
5. P.Mamutov, ZAMONAVIY QORAQALPOQ TEATRI: AN‘ANA VA YANGI TENDENSIYALAR. Toshkent – 2024

MAZMUNÍ

MUZÍKATANÍW

1	Раджабова С.Р. СОВРЕМЕННОЕ ВОКАЛЬНОЕ ПРОИЗВЕДЕНИЕ: СОЕДИНЕНИЕ ТРАДИЦИИ И ИННОВАЦИИ В АЦИОНАЛЬНОМ МУЗЫКАЛЬНОМ ИСКУССТВЕ.....	3
2	Туйчиева Р.Х. СОНАТА ДЛЯ СКРИПКИ И ФОРТЕПИАНО ФАТТАХА НАЗАРОВА В КЛАССЕ КАМЕРНОГО АНСАМБЛЯ.....	12
3	Muxamedjanova Z. YOSH KOMPOZITORLAR IJODIDA KAMER-CHOLG‘U ASARLARINING IJROCHILIK TALQINI.....	17
4	Ражабова Н.Ф. ЛАДЫ НАРОДНОЙ МУЗЫКИ В КУРСЕ СОЛЬФЕДЖИО.....	26
5	Saidxonov A.S. IOGAN SEBASTYAN BAX OHANGLARDAN TARALAYOTGAN HAYOT.....	31
6	Muxamedjanova Z. B.TURSUNBOYEVNING FORTEPIANO UCHUN “SAVTI KALON SOQIYNOMASI” MAVZUSIGA VARIATSIYASI TAHLILI VA TALQIN MASALASI.....	36
7	Чаршемов Ж.А. ОРКЕСТР УЧУН КОНЦЕРТ ЖАНРИ ТАРИХИ.....	44
8	Kamalova G.M. JAMIL CHARHEMOVTIŇ “POPURRI” SHÍGARMASINIŇ ÓZGESHELIGI.....	52
9	Allaniyazov B.Q. «MUXAMMES» JANRINIŇ TEORIYALÍQ HÁM ÁMELIY MASHQALALARI.....	58
10	Мухамедзянов К.Т. О ВОКАЛЬНОМ ЦИКЛЕ «РУБАЯТ» НОДИРА МАХАРОВА НА СЛОВА АЛИШЕРА НАВОИ.....	64

KÓRKEM ÓNER

11	Allanbaev R.O. MUZÍKALÍ SHÍGARMALARDIŇ QARAQALPAQ TEATRÍŇDA TUTQAN ORNI.....	69
12	Djumaniyazov U.M. XALQ CHOLG‘ULARI ORKESTRIDA RUBOB PRIMANING O‘RNI.....	76
13	Áliev N.Ġ. QARAQALPAQ MUZIKA MÁDENIYATINDA DEMLI ÁSBAPLAR.....	81
14	Kamalova G., Dauletbaeva G. DUWTAR SAZ ÁSBABIŇ ZAMANAGÓYLESTIRIWDIŇ ÁHMIYETI.....	89
15	Karimova N. O‘ZBEKISTONDA O‘TKAZILAYOTGAN XALQARO TIVALLARNING MADANIY ALOQALARDAGI ROLI (Xalqaro asal ivali misolida).....	95
16	Ризаев О. ТЕАТР ВА ЗАМОН.....	105
17	Shukurov A. MILLIY O‘ZLIKNI ANGLASHDA MILLIY MADANIYATNING AHAMIYATI.....	111

18	Хожаназаров Т. ҚОРАҚАЛПОҒИСТОНДА ОПЕРА САНЪАТИНИНГ ШАКЛЛАНИШИ ВА РИВОЖЛАНИШ БОСҚИЧЛАРИ.....	117
19	Мамадалиев А. ЎЗБЕК МАДАНИЙ МУСИҚА ИЖРОЧИЛИГИДА ХАЛҚ ЧОЛҒУЛАРИ АНСАМБЛЛАРИНИНГ ТУТГАН ЎРНИ (чангчилар ансамблида Ф.Содиқовнинг “Ҳумор” асари мисолида)..	122
20	Назаров О. МИЛЛИЙ ЧОЛҒУЛАРДА ЎҚИТИШ УСЛУБИЁТИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШДА МУТАХАССИСЛИК ФАНИ ЎҚИТУВЧИЛАРИ ФАОЛИЯТИНИНГ АҲАМИЯТИ (Абдувоҳид Мажидов фаолияти мисолида).....	129
21	Юлдашева М.Б. РОЛЬ МЕЖКУЛЬТУРНОГО ВЗАИМОДЕЙСТВИЯ И КУЛЬТУРНОЙ ДИПЛОМАТИИ В ПРОДВИЖЕНИИ КУЛЬТУРЫ УЗБЕКИСТАНА.....	135

MUZÍKA PEDAGOGIKASÍ

22	Gulmanov I.Sh. DÁP ÁSBABÍN OQÍTÍW METODIKASÍ TARIYXÍ..	143
23	Iseev R. FORTEPIANO SABAGÍNDÁ SES GOZALLÍGÍ ÚSTINDE ISLEW PROCESI.....	154
24	Yusupaliyeva D.K. YANGI O‘ZBEKISTON YOSHLARI TARBIYASIDA MILLIY QADRIYAT: MONIYAT VA MAZMUN....	160
25	Азимов Б. ИЛМ ВА ТАЖРИБАДАГИ ПЕДАГОГИК МАҲОРАТ (Васильев Феоктист Никифорович ижоди мисолида).....	168
26	Казакбаева М. РОЛЬ И РАЗВИТИИ ЦИФРОВЫХ КОМПЕТЕНЦИЙ В МУЗЫКАЛЬНОМ ОБРАЗОВАНИИ.....	175
27	Умарова В. РАБОТА НАД ПОЛИФОНИЧЕСКИМИ ПРОИЗВЕДЕНИЯМИ В КЛАССЕ «СПЕЦИАЛЬНОЕ ФОРТЕПИАНО».....	180

JÁMIYETLIK-GUMANITAR PÁNLER

28	Тлеуниязова Г.Б. ЗАМОНАВИЙ ҚОРАҚАЛПОҚ ЛИРИКАСИНИНГ ТАРАҚҚИЁТ ТАМОЙИЛЛАРИДА ШЕЪР КОМПОЗИЦИЯСИ.....	186
29	Бекбергенова А.У. ПИСЬМЕННЫЙ ПАМЯТНИК «КИТАБИ ДЕДЕМ КОРКУТ» И ДАСТАН «ЕР ЗИЙУАР».....	196
30	Бекбергенова А.У. ҚАРАҚАЛПАҚ ОЧЕРКЛЕРИНИҢ РАЎАЖЛАНЫЎ ТЕНДЕНЦИЯЛАРЫ (1991-2000-жыллар).....	202

MUZÍKA HÁM KÓRKEM ÓNER
XABARSHÍSÍ
Ilimiy-metodikaliq jurnal

“STATION X” baspası
Nókis-2024